

Rozdział 1

Globalizacja – przesłanki i wyzwania dla przedsiębiorstw funkcjonujących na rynkach międzynarodowych

Jolanta Walas-Trębacz

Globalizacja to cecha współczesnego etapu rozwoju gospodarki światowej, która w coraz mniejszym stopniu przypomina gospodarkę tradycyjną, opartą na sumie gospodarek narodowych. Jest zupełnie nową jakością. Globalizacja gospodarki światowej oznacza nie tylko złożony i wielowymiarowy proces, lecz także bardzo złożoną i zmienną strukturę, w wyniku której dochodzi do powstania „jednolitego” – w wymiarze przestrzennym i ekonomicznym – rynku światowego, scalającego wiele, a może nawet wszystkie kraje i regiony. Globalizacja jest procesem sekwencyjnym o różnorodnych formach, które można rozpatrywać w określonych skalach, zależnych przede wszystkim od zasięgu terytorialnego. W skali makro – wyraża perspektywę i wymiar ogólnoswiatowy, ale także odnosi się do kontynentów oraz krajów i regionów, w skali mezo – dotyczy gałęzi gospodarki i branż, natomiast w skali mikro – przedsiębiorstw [Rymarczyk, 2004, s. 6-7].

Proces globalizacji niemal we wszystkich dziedzinach życia – w ekonomii, prawie, edukacji, nauce, polityce, kulturze, turystyce czy wzorcach konsumpcji – uczynił gospodarki narodowe bardziej niż dotychczas współzależnymi. Prowadzi do jakościowo nowych powiązań gospodarczych między poszczególnymi kontynentami, krajami i ich regionalnymi ugrupowaniami oraz rynkami i przedsiębiorstwami. Globalizacja jest jednym z najbardziej znamienitych zjawisk i procesów naszych czasów, tworzących nowe szanse, ale i zagrożenia. Wynika to z jej bardzo szerokiego zakresu przedmiotowego oraz wielowątkowości, wielowymiarowości i złożoności zjawisk ekonomicznych, technicznych, społecznych, kulturowych i politycznych, objętych tym terminem [Stonehouse i in., 2001, s. 11-12].

Przedsiębiorstwa funkcjonujące w warunkach wciąż pogłębiających się i poszerzających procesów globalizacji, chcąc przetrwać i stale się rozwijać, muszą szybko reagować i weryfikować cele strategiczne, wdrażać innowacje w różnych obszarach swojej działalności, dostosowywać swoją strukturę organizacyjną, łańcuch wartości oraz doskonalić model biznesu (zob. szerzej w rozdz. 3).

1.1. Pojęcie i cechy globalizacji

Chociaż globalizacja jest terminem używanym powszechnie, to jednak jej definicja nie jest ani jednoznaczna, ani precyzyjna. Trudności w ścisłym określeniu jej istoty wynikają stąd, że globalizacja stanowi proces wielopoziomowy i wielowymiarowy, który można analizować z wielu różnych perspektyw i punktów widzenia [Malinowska, Kucharska (red.), 2006, s. 11–12].

Globalizacja jest procesem, który oddziałuje na niemal wszystkie sfery życia człowieka, przedsiębiorstwa, gospodarki i kraju – zmienia handel, finanse, sposoby i środki komunikowania się, styl życia, a nawet sposoby rządzenia [Piaseczny, 2003, s. 75]. Wyraża ją wielość powiązań i wzajemnych oddziaływań państw i społeczeństw. Cechują ją dwa wymiary: zakres oraz intensywność, co oznacza stopniowe rozszerzenie i pogłębienie różnego rodzaju relacji i powiązań w gospodarce światowej [McGrew (red.), 1992, s. 8]. Intensyfikacja wzajemnych oddziaływań nie musi jednak oznaczać postępującego ujednoczenia zachodzących na świecie zjawisk, procesów czy podmiotów [Zorska, 2000, s. 15]. Nie musi prowadzić – choć tak rzeczywiście w wielu obszarach się dzieje – do standaryzacji. Pewne granice dla powszechnej uniformizacji stanowi kultura narodowa – jej natura, wartości i znaczenie. Jako wyraźnie ukształtowany w określonych warunkach czasu i przestrzeni zespół norm podzielanych i wyznawanych przez daną grupę społeczną, kultura narodowa stanowi znaczącą przeciwwagę dla procesu globalizacji i jest drugim, podstawowym uwarunkowaniem biznesu globalnego, w tym zarządzania przedsiębiorstwem międzynarodowym (zob. szerzej w rozdz. 2).

W literaturze ekonomicznej i politologicznej pojęciem globalizacji określa się złożone, ogólnoswiatowe procesy i zjawiska polityczne, gospodarcze i społeczne wraz z efektami, jakie przynoszą¹. Globalizacja nie jest więc pojęciem, za pomocą którego można analizować tylko zjawiska ekonomiczne zachodzące we współczesnej gospodarce światowej². Treść pojęcia wyraża określony stan gospodarki światowej (liberalizacja handlu i przepływu kapitału), jak również nasilające się procesy integracji regionalnej (Unia Europejska, NAFTA, MERCOSUR, APEC i in.) i umiędzynarodowienia życia gospodarczego. W ujęciu społecznym globalizacja oznacza proces pokonujący „bariery czasu i przestrzeni”, a także bariery społeczno-kulturowe. W jego wyniku zachowania ludzi, społeczeństw i władzy

¹ W samych tylko badaniach politologicznych można postrzegać globalizację w pięciu wymiarach, jako: (1) tendencję w polityce zagranicznej państw, (2) główny obszar badawczy paradygmatu transnarodowego, (3) tendencję integracji światowej, (4) zespół procesów oddziaływania i kontroli stosunków międzynarodowych poddawany analizie systemowej, (5) główne zjawisko leżące u podstaw stworzenia koncepcji konfliktów hegemonicznych (wojen globalnych) [Bógdał-Brzezińska, 2001, s. 18–19].

² Mimo wielu wymiarów globalizacji, największe jej zaawansowanie odnotowano w płaszczyźnie ekonomicznej, z tego względu określa się ją jako etap umiędzynarodowienia gospodarki i wzrostu współzależności ekonomicznych. Konsekwencją jest tworzenie się gospodarki ogólnoswiatowej (globalnej) [Dunning, 1992, s. 8].

z różnych obszarów oddziałują na siebie i zmieniają się pod wzajemnym wpływem, tworząc kulturę globalną – mieszaninę składającą się z różnych elementów tradycji, kultury i wzorów zachowań [Zacher, 2001, s. 66–67].

W literaturze pojęcie globalizacji jest różnorodnie definiowane, zależnie od tego, na które elementy położony jest główny nacisk³ [Bogdanienko (red.), 2006; Mittelman, 1996]. Wybrane sposoby interpretacji pojęcia „globalizacja” zostały przedstawione w tabeli 1.1.

Tabela 1.1. Sposoby definiowania pojęcia „globalizacja” według różnych autorów i instytucji

Autor/Instytucja	Definicja
R. Robertson	Globalizacja to zespół procesów, które tworzą jeden świat
A. McGrew	Globalizacja polega na wielości powiązań i wzajemności oddziaływań państw i społeczeństw tworzących obecny światowy system
B. Fishner	Globalizacja jest najbardziej zaawansowaną formą umiędzynarodowienia działalności gospodarczej, realizowaną na płaszczyźnie rynków, sektorów i przedsiębiorstw
J. Mittelman	Postępujący proces integrowania się krajowych i regionalnych rynków w jeden globalny rynek towarów, usług i przepływu kapitału Proces ten prowadzi do rosnącego przenikania i scalania się rynków, do umiędzynarodowienia produkcji, dystrybucji i marketingu oraz przyjęcia przez firmy globalnych strategii działania
M. Porter	Globalizacja przemysłu występuje wtedy, gdy pozycja konkurencyjna jednej firmy na danym rynku jest związana z pozycją konkurencyjną na innym rynku Globalizacja w zarządzaniu strategicznym oznacza koncepcję zarządzania przedsiębiorstwem zorientowaną na światowe czynniki produkcji oraz światowe rynki zbytu; oznacza zarządzanie przedsiębiorstwem w otoczeniu globalnym
W. Kołodko	Globalizacja to proces tworzenia się zliberalizowanego i zintegrowanego światowego rynku towarów i kapitału oraz kształtowanie się nowego międzynarodowego ładu instytucjonalnego, służącego rozwojowi produkcji, handlu i przepływów finansowych na skalę całego świata

³ Pojęcie globalizacji po raz pierwszy pojawiło się w Niemczech w 1953 r. w gazecie „Frankfurter Allgemeine Zeitung”. W roku 1959 „The Economist” użył go w kontekście ekonomicznym, konkretnie chodziło o „wzrost ilości importowych samochodów w skali całego świata” [Cimek, 2011, s. 165]. W literaturze wprowadzenie terminu „globalizacja” do sfery gospodarki przypisywane jest T. Levittowi [1983]. Prekursorzy koncepcji globalizacji, a wśród nich T. Levitt, F. Chuck, a także K. Ohmae, uważali, że świat stał się „wspólnym rynkiem”, na którym ludzie, niezależnie od swego miejsca zamieszkania, kupują te same produkty i dążą do podobnej jakości życia. Ujednolicenie gustów i sposobów życia klientów określono jako „kalifornizację potrzeb”. Przedsiębiorstwa działające w skali globalnej powinny więc skupić swoją uwagę na zaspokajaniu uniwersalnych potrzeb i zapomnieć o różnicach dzielących poszczególne kraje i narody [Levitt, 1983; Chuck, 1983].

Autor/Instytucja	Definicja
W. Iskra	<p>Globalizacja to proces zmian zachodzących w świecie i praktycznie mających coraz bardziej planetarny charakter, a więc obejmujących stopniowo wszystkie kontynenty, kraje i społeczeństwa</p> <p>Zmiany te w najogólniejszym sformułowaniu polegają na zbliżaniu się, skracaniu odległości, narastaniu ilości wielorakich więzi, kontaktów, wymiany, na wzroście zależności społecznych we wszystkich niemal przejawach ich życia, od tego, co dzieje się w innych częściach świata</p>
J. Penc	<p>Proces globalizacji jest postrzegany niewątpliwie jako wielostronny proces zmian w sferze ekonomicznej, społecznej, politycznej i kulturowej, który wywołuje cały kompleks zjawisk, traktowanych jako wyzwania dla menadżerów i pracowników co do ich perspektyw patrzenia, reguł postępowania i sposobów działania, związany z gwałtownym rozwojem otoczenia i zaostrzeniem rynkowych reguł gry</p> <p>Jego konsekwencją jest przyspieszone tworzenie ogólnoswiatowej gospodarki, która rodzi nowe wyzwania i otwiera nowe horyzonty, ale też niesie poważne zagrożenia</p>
W. Szymański	<p>Proces globalizacji oznacza wzrost swobody przepływu kapitału, towarów, czynników produkcji między krajami</p> <p>To stopniowy zanik granic gospodarczych i jakościowy skok w mobilność czynników produkcji – z tego punktu widzenia to już inny rynek i inna gospodarka</p>
A. Zorska	<p>Globalizacja jest bardzo szerokim i złożonym procesem toczącym się w sferze ekonomicznej i społecznej</p> <p>Stanowi wyższy, bardziej złożony i zaawansowany etap procesu umiędzynarodowienia działalności gospodarczej i polega na wielości powiązań i wzajemności oddziaływań państw i społeczeństw</p> <p>Globalizacja działalności na poziomie przedsiębiorstw polega na zintegrowaniu rozproszonych międzynarodowo funkcji/działania oraz realizujących je jednostek</p>
R. Narula, J.H. Dunning	<p>Globalizacja oznacza wzajemne uzależnienie, zbieżność wzorców konsumpcyjnych i technologii w różnych krajach, zwiększającą się internacjonalizację produkcji poprzez sieci filii oraz skracanie cykli technologicznych</p>
J.E. Stiglitz	<p>Globalizacja to coraz ściślejsza integracja państw oraz ludzi na świecie, spowodowana ogromną redukcją kosztów transportu i telekomunikacji oraz zniesieniem sztucznych barier w przepływach dóbr, usług, kapitału, wiedzy i (w mniejszym stopniu) ludzi z kraju do kraju</p>
Międzynarodowy Fundusz Walutowy	<p>Pod pojęciem globalizacji rozumie rosnące współzależności między krajami na całym świecie w związku ze wzrostem wielkości i liczby transakcji obejmujących wymianę towarów i usług oraz przepływ kapitału, a także szybkie i szerokie rozprzestrzenianie się technologii</p>
Komisja Europejska	<p>Globalizacja to proces, w którym produkcja i rynki w różnych krajach stają się coraz bardziej współzależne z racji dużej dynamiki wymiany dóbr i usług oraz przepływów kapitałów i technologii, co prowadzi do powstania zintegrowanego rynku globalnego</p>

Autor/Instytucja	Definicja
OECD	Globalizacja to proces, w wyniku którego rynki krajowe oraz procesy wytwórcze stają się coraz bardziej powiązane poprzez wymianę towarów i usług oraz przez przepływ kapitałów oraz technologii

Źródło: na podstawie prac: Robertson, 1992, s. 396; McGrew, 1992, s. 28; Kołodko, 2000, s. 5; Iskra, 2001, s. 374; Szymański, 2002, s. 15; Penc, 2003, s. 127; Zorska, 2000, s. 7, 15; Sowa, 2006, s. 16-17; Stiglitz, 2005, s. 26; *Annual Economic Report for 1997, 1997*; Oręziak, 2004b, s. 153.

W świetle analizy komparatywnej **globalizację można rozumieć** jako proces zmiany perspektywy postrzegania zasad i reguł postępowania, zdarzeń, zachowań, działań, uznawanych wartości – z narodowej na ogólnoswiatową [Gierszewska, Wawrzyniak, 2001, s. 13]. Jest to wielopłaszczyznowy proces przemian w wymiarze ekonomicznym, naukowym, polityczno-prawnym, społecznym i kulturowym, tworzony przez zjawiska i procesy obejmujące większą część świata lub jego całość, prowadzący do zacieśnienia współpracy, integracji, wzrostu współzależności gospodarek i podmiotów oraz pewnego stopnia ujednoczenia problemów, z jakimi się stykają⁴ [Rozkwitalska, 2005, s. 212].

Objaśniając specyfikę zjawisk charakteryzujących globalizację należy podkreślić pojęcia bliskoznaczące, ale nie tożsame. Są nimi: globalizm, antyglobalizm, globalność.

Globalizm przedstawia się jako „*stan osiągnięty przez proces globalizacji*” [McGrew, 2008, s. 24], a także rodzaj polityki zagranicznej prowadzonej na skalę globalną [Łoś-Nowak, 2002, s. 122–124]. Globalizm można też określać jako ideologię w stosunkach międzynarodowych – taki system poglądów, wartości i idei, które przedstawiają obraz i definicje globalizacji akceptowane przez dane grupy, klasy i warstwy społeczne, gdyż służą one ich interesom, a więc pozwalają zaspokajać określone potrzeby [Cimek, 2011, s. 162–163; Kuźniar, 2000, s. 168].

Antyglobalizm krytykuje głównie partykularyzm globalizmu, próbując zarazem wskazać wartości, idee i wyobrażenia, które służyłyby całości społeczeństw świata. Niekiedy ruch ten określa się mianem alterglobalizmu [Gawor, 2006, s. 41–48; Grefe, Greffrath, Schumann, 2004]⁵.

Globalność jest cechą powiązań i interakcji w stosunkach międzynarodowych. Jako taka jest wykorzystywana często do opisu tzw. problemów globalnych, które charakteryzują się ogólnoswiatową skalą (tzn. w różnym stopniu oddziałują na

⁴ J.A. Scholte wskazuje pięć podstawowych ujęć, w ramach których podejmuje się próby definiowania globalizacji: (1) globalizacja jako internacjonalizacja; (2) globalizacja jako liberalizacja; (3) globalizacja jako uniwersalizm; (4) globalizacja jako westernizacja lub modernizacja (5) globalizacja jako rozpad koncepcji terytorium [Scholte, 2000, s. 16].

⁵ Poglądy krytyczne względem globalizacji i jej wpływu na poziom finansyzacji oraz nierówności w gospodarce światowej prezentują głównie lewicowi ekonomiści, m.in.: J.K. Galbraith [2014], D. Harvey [2005], J.B. Foster, R.W. McChesney, R.J. Jonna [2011]. Coraz liczniejsi przedstawiciele nauk społecznych ostrzegają, że kontynuowanie globalizacji w wydaniu neoliberalnym, bez jakiegokolwiek formy kontroli, grozi nieobliczalnymi skutkami i wreszć katastrofą. Słowem, potrzebna jest „przeciwna” wobec tego procesu [Czerwiński, 2006, s. 93–103].

każde społeczeństwo świata); wagą problemu (dotyczą gatunkowego przetrwania człowieka, są więc zagrożeniami krytycznymi); sposobem rozwiązania (wymagają ścisłej współpracy całej lub znacznej części społeczności międzynarodowej) [Cesarz, 2002, s. 125], np. problem ocieplenia klimatu⁶.

Globalizacja ma charakter dynamiczny – z tego względu jej przebieg oraz stopień mogą podlegać zmianom w różnych aspektach⁷. Cechami charakterystycznymi procesu globalizacji są [Sowa, 2006, s. 17–18; Malinowska, Kucharska (red.), 2006, s. 16; Zorska, 2000, s. 14; Baylis, Smith (red.), 2008, s. 20; Flejterski, Wahl, 2003, s. 23; Müller, 2004, s. 214; Anioł, 2002]:

- **wielowymiarowość** – obecność procesu w wielu obszarach: gospodarce, polityce, wojskowości, kulturze itp., z tego też względu uchwycenie wszystkich aspektów globalizacji stwarza wiele trudności natury metodologicznej;

- **złożoność i wielowątkowość** – rozwój globalizacji w jednym obszarze ma wpływ na rozwój powiązań w innych obszarach, np. globalny przepływ informacji czy wiedzy ma wpływ na globalizację rynku finansowego, działalności przedsiębiorstw itp.;

- **integrowanie** – scalanie gospodarek na różnych poziomach przez łączenie rozproszonych po całym świecie podmiotów, w ramach powiązań kooperacyjnych, handlowych czy inwestycyjno-produkcyjnych, a także zbliżanie mechanizmów funkcjonowania poszczególnych gospodarek krajowych i tworzenie swobodnego, ujednoliconego „wzorca” gospodarki światowej (normy prawne, standardy biznesu, reguły handlu, międzynarodowe standardy rachunkowości – szerzej zob. rozdz. 7);

- **międzynarodowa współzależność** – międzynarodowe powiązanie podmiotów w różnych obszarach;

- **związek z postępem nauki, techniki i organizacji** – tempo i rozmiar procesu globalizacji są uzależnione od tych czynników, a jednocześnie podlegają one nieustannemu przyspieszeniu w wyniku presji na innowacje ze strony konkurujących ze sobą podmiotów;

- **kompresja czasu i przestrzeni** – w wyniku procesu kurczenia się czasoprzestrzeni, w której się poruszamy i działamy, coraz silniej odczuwane są (subiektywnie i obiektywnie) takie zjawiska, jak np. efekt „kurczenia się świata”, przekształcanie się świata w „globalną wioskę”, „makdonaldyzacja” kultury (szerzej zob. rozdz. 2),

⁶ Protokół z Kioto z 1997 r., zawierający ustalenia dotyczące wprowadzenia limitów emisji gazów cieplarnianych dla poszczególnych państw, został zastąpiony przez *Porozumienie paryskie* podpisane 12 grudnia 2015 r. przez 195 krajów uczestniczących w obradach 21 Konferencji ONZ w sprawie zmian klimatu.

⁷ Pojęciem węższym niż szeroko rozumiana globalizacja jest globalizacja gospodarki. Należy przez nią rozumieć „złożony, wielowymiarowy proces pogłębiania się międzynarodowego podziału pracy, zwiększania obrotów handlu międzynarodowego, nasilenia się przepływów kapitału, ludzi, technologii i towarów, przenikania kultur i narastania zależności między krajami” [Maciaszek, 2008, s. 28]. Globalizacja gospodarki jest efektem wielowiekowego rozwoju światowego handlu i dotyczy zwłaszcza: tzw. triady obejmującej rozwinięte kraje Ameryki Północnej (NAFTA: Kanada, Stany Zjednoczone, Meksyk), Europy (UE – 28 krajów, oraz kraje EOG, w tym Norwegia, Islandia i Lichtenstein, a także pozostająca poza EOG Szwajcaria), Azji (Japonia, Korea Południowa, Singapur, Tajwan i inne kraje określane mianem „tygrysów azjatyckich), a także Australia, Nowa Zelandia, Izrael i in. Warto wspomnieć także o nieformalnych ugrupowaniach lub grupach typu BRIC czy NEXT-11.

uczestnictwo w wydarzeniach na wszystkich kontynentach, wzrastająca mobilność ludzi, dostęp do produktów i usług globalnych, rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych – internetu itp.;

- **wielopoziomowość** – związana z tym, że gospodarka światowa stanowi najwyższy poziom globalizacji, na którym są agregowane i transformowane różne niższe poziomy i płaszczyzny procesu – gałęzi czy sektorów gospodarki lub różnych rynków branżowych – przy czym największe znaczenie ma przebieg globalizacji na poziomie przedsiębiorstw (głównie korporacji transnarodowych – KTN);

- **dialektyczność** – rozwój jest uwarunkowany i powiązany z różnymi subprocesami i zjawiskami mającymi często przeciwstawny charakter; do najczęściej wymienianych sprzeczności należą: homogenizacja – zróżnicowanie, globalizacja – regionalizacja; integracja – fragmentaryzacja; wymiar globalny – wymiar lokalny;

- **selektywność** – w globalizacji aktywnie uczestniczą głównie kraje najbardziej rozwinięte i niektóre o średnim poziomie rozwoju, natomiast pozostałe odgrywają zupełnie marginalną, peryferyjną rolę;

- **polaryzacja** – uwidaczniająca się w podziale świata na część bogatą i rozwiniętą oraz przeważającą część ubogą i nierozwiniętą, to klasyczny podział świata z jednej strony na Wschód i Zachód, z drugiej zaś – na Północ i Południe;

- **globalizacja przemysłu** – kształtowanie pozycji konkurencyjnej konkretnej firmy na jednym rynku produktowym (w danym sektorze gospodarki) pod wpływem jej pozycji na innych rynkach i *vice versa*;

- **globalizacja działalności koncernów ponadnarodowych** (przedsiębiorstw międzynarodowych) – efektywność w układzie międzynarodowym, dostosowanie się do lokalnych wymagań, przepływ innowacji wewnątrz organizacji ponadnarodowej [Walas-Trębacz, 2012, s. 19–20]⁸.

Podsumowując, do podstawowych wyznaczników i wymiarów globalizacji można zaliczyć [Cimek, 2011, s. 174]:

- powiązanie zjawisk społecznych w skali świata (głównie ekonomicznych);
- zdominowanie politycznego centrum współczesnej globalizacji przez Stany Zjednoczone;
- generowanie przez cywilizację zachodnią głównych idei i instytucji;
- rozprzestrzenianie się masowej kultury komercyjnej wraz z tendencją do jej „amerykanizacji”;
- funkcjonowanie gospodarki rynkowej w dwóch wymiarach: realnym i wirtualnym;
- finansyzacja życia gospodarczego;

⁸ Z. Bauman w rozważaniach nad globalizacją akcentuje postępującą hybrydyzację i fragmentaryzację współczesnego świata. W celu podkreślenia skali negatywnych skutków globalizacji na świecie, używa pojęcia „glokalizacja” [Bauman 2000]. Termin glokalizacja oznacza także przystosowanie globalnych produktów i ich reklamy do wymogów (warunków) rynku lokalnego. Wówczas nawet firmy globalne muszą działać lokalnie, z użyciem nie tylko lokalnego języka, ale przede wszystkim przy wykorzystaniu lokalnych kodów i wzorców kulturowych, czego wymownym przykładem jest koncern Coca-Cola.

- tworzenie warunków swobodnego przepływu kapitału, towarów i usług (liberalizacja);
- kształtowanie się nowej klasy społecznej, związanej interesem z przestrzenią globalną.

1.2. Geneza i przesłanki rozwoju procesu globalizacji

Istnieje pogląd, zgodnie z którym globalizacja nie jest procesem nowym, a jej początków można się doszukiwać już nawet przed kilkoma tysiącami lat, wraz z wynalezieniem pieniądza przez Fenicjan oraz rozwojem handlu [Kapuściński, 2004]⁹. Wybrane ujęcia klasyfikacji etapów procesu globalizacji zostały przedstawione w tabeli 1.2.

Tabela 1.2. Wybrane podejścia w klasyfikacji etapów procesu globalizacji

Czteroetapowy proces globalizacji (W. Wosińska)	Trzyetapowy proces globalizacji (C. Prestovitz)
Etap I – czasy starożytne (powstanie pierwszych mocarstw, np. Cesarstwa Rzymskiego) Etap II – wczesna ekspansja krajów zachodnich przed rewolucją przemysłową Etap III – okres rewolucji przemysłowej (wzmocnienie ekspansji kolonizacyjnej) Etap IV – okres po drugiej wojnie światowej (nowy porządek polityczny świata)	Etap I (lata 1425–1947) – odkrycia geograficzne i proces kolonizacji rozpoczęty przez Portugalczyków (wielkie odkrycia Kolumba, Magellana, Vasco da Gamy) Etap II (lata 1947–2000) – tworzenie nowych układów politycznych w świecie zarówno przez Stany Zjednoczone, jak i kraje europejskie (powstanie Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego oraz Światowej Organizacji Handlu) Etap III (od 2000) – wzmocniony rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, postępująca deregulacja i liberalizacja, rozwój gospodarczy państw azjatyckich

Źródło: na podstawie pracy: Borowiecki (red.), 2014, s. 17.

Poniżej w sposób syntetyczny zostanie przedstawiona klasyfikacja wyróżniająca **sześć fal** związanych z poszczególnymi okresami historycznymi oraz przełomowymi wydarzeniami, mającymi znaczący wpływ na proces globalizacji [Gwiazda, 2000, s. 31–34; Kaliński, 2004, s. 10–14, 26].

Fala I – związana jest z rozprzestrzenieniem się buddyzmu oraz chrześcijaństwa, co powodowało ujednoczenie wzorców i zachowań wśród ludzi w skali globalnej¹⁰.

⁹ Jednym z pierwotnych, a zarazem pierwszym bezpośrednio związanym z czasami współczesnymi, wydarzeniem historycznym, które przyczyniło się do nastania ery globalizacji, były wielkie odkrycia geograficzne. Umożliwiły one powstanie drugiego, po Cesarstwie Rzymskim, globalnego ładu, tym razem opartego na dominacji Wielkiej Brytanii [Winiarski (red.), 2006, s. 178–179].

¹⁰ W literaturze znaleźć można wzmianki o tworzeniu się ładu globalnego już w starożytności [Golka, 2012, s. 128–133].

Fala II – dotyczy odkryć geograficznych oraz kolonializmu w XV–XVI w., a wraz z nimi tworzenia wielkich zamorskich kampanii handlowych, mających na celu poszukiwanie nowych rynków zbytu oraz nowych źródeł pozyskania surowców. Państwa europejskie posiadały swe kolonie na rozległych obszarach Azji, obu Ameryk oraz w Afryce. Zakładano plantacje kawy, tytoniu, herbaty, bawełny. Surowce następnie dostarczano do Europy. Rozwinięła się chów zwierząt. Zjawiska te sprzyjały upowszechnieniu wzorców konsumpcyjnych zachodniej cywilizacji [Rozkwitalska, 2007b, s. 16].

Fala III – pierwsze próby dominacji i ekspansji państw oraz globalne wojny (XVII–XVIII w.). Podstawą gospodarki było nadal rolnictwo. W Europie rozwinęła się metalurgia, włókiennictwo. Szybko zaczęły szerzyć się idee liberalizmu, skończył się okres niewolnictwa oraz poddaństwa [Kaliński, 2004, s. 11; Müller, 2004, s. 40–41].

Fala IV – wiek XIX, dla którego charakterystyczne były pierwsza i druga rewolucja przemysłowa w Europie i globalna dyfuzja ich konsekwencji. Rozwój kolejnictwa i pojawienie się parowców znacznie ułatwiło handel między poszczególnymi rejonami świata. Skrócił się czas przewozu i poprawiła się regularność dostaw. Intensywny rozwój kapitalizmu sprawił, że kapitał można było inwestować praktycznie na całym świecie. Głównym celem działalności produkcyjnej było bardzo silne dążenie do maksymalizacji zysku – powiększanie bogactwa przedsiębiorstw i państw. W roku 1860 Francja zawarła z Anglią traktat o wzajemnych ulgach celnych, w późniejszych latach takie traktaty Francja zawarła m.in. z Holandią oraz Hiszpanią i Belgią. W latach 1870–1914 następuje intensywny wzrost handlu, inwestycji zagranicznych oraz migracji. W tym okresie odbywała się swobodna wymiana walut oraz przepływ kapitału i ludzi (nie używano paszportów). Znaczenia nabral przemysł oraz usługi, co spowodowało znaczny odpływ ludności ze wsi do miast. Globalizacja w XX w. jest związana ze skutkami pierwszej i drugiej wojny światowej, co wiązało się z tym, że działania wojenne miały charakter ogólnoświatowy. Produkcja na cele wojenne i obronne przyczyniła się do globalnego postępu technicznego. Na sile zyskał głównie przemysł zbrojeniowy [Gwiazda, 2000, s. 33–34], który w kolejnym okresie pociągnął za sobą rozwój innych sektorów przemysłu i gospodarki światowej.

Fala V – rozpoczęła się wraz z zakończeniem drugiej wojny światowej. Jej cechą charakterystyczną jest znacząca skala przepływów towarowych i kapitałowych. W 1947 r. utworzono Międzynarodowy Fundusz Walutowy oraz Bank Światowy. Także w tym samym roku 23 państwa podpisały Układ Ogólny w Sprawie Ceł i Handlu (GATT)¹¹. Nastąpiło upowszechnienie modelu gospodarczego, wspólnego dla dużej części lub nawet większości rozwiniętych państw świata. Na lata 50.

¹¹ Układ GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*) wszedł w życie 1 stycznia 1948 r. Natomiast 15 kwietnia 1994 r., na konferencji w Marakeszu (Maroko), GATT zastąpiono Światową Organizacją Handlu (*World Trade Organization* – WTO), do której przystąpiło 117 państw. Skupiała ona początkowo 90% potencjału światowego handlu. Polska przystąpiła do WTO 1 lipca 1995 r.

XX wieku przypada początek integracji europejskiej¹², która w znaczący sposób wpisała się w procesy globalizacji. Przyjęcie w 1974 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ deklaracji w sprawie utworzenia Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego miało ułatwić współpracę gospodarczą krajów wysoko rozwiniętych z krajami rozwijającymi się [Kaliński, 2004, s. 12].

Fala VI – obecny etap trwający od lat 80. XX wieku – charakteryzuje się niebywałym postępem technologicznym, znaczącymi udogodnieniami w dziedzinie finansów i handlu, a także szybkością w przepływie informacji oraz związanymi z tym, malejącymi kosztami jednostkowymi. Otwiera to nowe możliwości w prowadzeniu działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwa. Istotne znaczenie miał rozpad ZSRR i bloku krajów realnego socjalizmu z gospodarką centralnie planowaną [Gwiazda, 2000, s. 34]. Poszerzenie i pogłębienie procesów globalizacji nastąpiło wraz ze zmianą sytuacji w latach 90., w wyniku przemian politycznych, społecznych i gospodarczych w krajach byłego bloku wschodniego i podjęciem przez nie głębokich reform transformacji systemowych. Wynikiem tych procesów stało się otwarcie wielu krajów na świat, wejście w międzynarodowy podział pracy i przyjęcie za fundament rozwoju zasad gospodarki rynkowej. Czynnikiem sprzyjającymi tym zmianom były dalsza liberalizacja gospodarki i handlu międzynarodowego. Duże znaczenie miał również dynamiczny rozwój gospodarki światowej, stymulowany przez rozwój internetu i rewolucję technologiczną, które w zasadniczym stopniu zwiększyły możliwości działania różnych przedsiębiorstw w skali międzynarodowej¹³ [Kaliński, 2004, s. 12].

Przedstawione etapy globalizacji mają charakter umowny, a ostatni z nich może stanowić etap przejściowy przed nowymi okresami pogłębiającymi procesy globalizacji. Niezależnie od prezentowanych klasyfikacji, należy podkreślić, że druga połowa XX wieku stanowiła okres niezwykłego przyspieszenia procesów

¹² Europejska Wspólnota Węgla i Stali (EWWiS) powstała 9 maja 1950 r. Następnie 25 marca 1957 r. sześć państw EWWiS podpisało w Rzymie dwa traktaty: pierwszy z nich dotyczył powstania Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG), przemianowanej na podstawie traktatu z Maastricht z 1992 r. na Unię Europejską, a drugi powołuje do życia Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (EURATOM). Z kolei 3 stycznia 1960 r., z inicjatywy Wielkiej Brytanii, powstało Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA). Obecnie funkcjonuje kilkanaście liczących się porozumień o regionalnej współpracy i integracji o niższym stopniu i głębokości więzi integracyjnych. Formy te stanowią: strefa wolnego handlu, unia celna, wspólny rynek, unia gospodarczo-walutowa i integracja całkowita. Szczególnie ważne to: Unia Europejska, Europejski Obszar Gospodarczy (EOG) oraz Północnoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu (NAFTA), a także APEC, ASEAN, MERCOSUR (Wspólny Rynek Południa Ameryki Południowej).

¹³ Ogólnie w okresie ostatnich 140 lat (według periodyzacji przyjętej przez Bank Światowy) wskazuje się na trzy fale globalizacji, związane z otwieraniem się krajów na przepływy towarów, kapitału, ludzi i informacji: I fala (1870–1914) – związana z megamigracją; II fala (1950–1980) – wymiana handlowa głównie między krajami Zachodu, polegająca na eliminacji barier handlowych; III fala (od roku 1980) – wiele krajów, w tym Polska, otworzyło się na handel międzynarodowy i napływ kapitału zagranicznego [Maciaszek, 2008]. G. Kołodko ostatnie ćwierćwiecze nazywa globalizacją okresu wielkich odkryć wirtualnych [2001, s. 13].

globalizacyjnych, czemu sprzyjał rozwój techniki i mediów elektronicznych, a zwłaszcza internetu¹⁴ [Stiglitz, 2005].

Na współczesny obraz globalizacji składają się zarówno procesy pogłębiające międzynarodowy podział pracy, rozwijające wymianę międzynarodową i światowe rynki branżowe (produktowe), powodujące wzrost rozmiarów przedsiębiorstw funkcjonujących w wymiarze ogólnoświatowym, jak i nowsze, takie jak intensyfikacja międzynarodowego transferu kapitału (w tym międzynarodowe fuzje i przejęcia), tworzenie globalnego rynku kapitałowego, przepływ wiedzy, technologii, zasobów intelektualnych itp. [Rosińska-Bukowska, 2014, s. 99].

Globalizacja oznacza istotne zmiany w uwarunkowaniach funkcjonowania poszczególnych przedsiębiorstw, sektorów i całych gospodarek. Stawia przed uczestnikami (podmiotami, sektorami) konkretne wyzwania o charakterze szans bądź też zagrożeń. Reguły działania w sferze gospodarczej na kolejnych poziomach ulegają zbliżeniu i ujednocnieniu. Podstawowymi cechami rozwoju współczesnej gospodarki i biznesu kształtowanego przez skalę i zakres procesów globalizacyjnych są [Porter, Kramer, 2011, s. 62–77]:

- standaryzacja i upowszechnianie wzorców – parametryzacja, ustanawianie standardów, norm jakościowych i możliwie szybkie wdrażanie ich jako rozwiązań minimalnych w wymiarze całego świata;
- pogłębianie skali umiędzynarodowienia – poszukiwanie nowych źródeł wartości dodanej do standardu (konkurowanie powyżej standardu);
- globalność (efekt synergii globalnej skali działalności i regionalnego zróżnicowania);
- efektywność globalna przy zachowaniu lokalnej tożsamości – koncentracja kapitału w skali globalnej oraz regionalna (produktowa) specjalizacja;
- zrównoważony rozwój (społecznej odpowiedzialności) – kreowanie społecznej wartości dodanej;
- tworzenie *know-how* i technologii oraz systemowej ochrony własności intelektualnej (*Intellectual Property Rights* – IPRs).

1.3. Wymiary globalizacji

Globalizacja jest procesem ogólnoświatowym, zarówno w wymiarze przestrzeni fizycznej (dystans geograficzny, przestrzenny), jak również przestrzeni

¹⁴ Ciekawą tendencją, jaka zarysowuje się we współczesnym świecie, jest nasilenie regionalnej współpracy gospodarczej, co z jednej strony stanowi odpowiedź na postępującą globalizację, z drugiej zaś stwarza szansę stopniowego dostosowywania się poszczególnych krajów do wymogów konkurencji globalnej [Maśloch, 2005, s. 24–25]. Coraz częściej mówi się, że nie można wykluczyć cofnięcia się już osiągniętego stopnia zaawansowania globalizacji. O ile postępu technologicznego zahamować się nie da, to dalszą liberalizację handlu i przepływów kapitałowych, a także – co ważne – możliwości coraz mniej skrupowanej migracji siły roboczej zatrzymać można [Kołodko, 2001, s. 15]. W. Bello w swoich opracowaniach także podejmuje się wyjaśnienia problemów związanych z zahamowaniem czy swego rodzaju odstępowaniem od globalizacji [2005; 2006, s. 1345–1367].

metaforycznej (dystans kulturowy – szerzej zob. rozdz. 2). Globalizacja ma wiele form, a każda z nich zawiera zarówno czynniki narodowe, międzynarodowe i ogólnoświatowe¹⁵.

J. Misala postrzega globalizację na trzech poziomach internacjonalizacji [2001, s. 130–131]:

- rynków, produktów i czynników produkcji;
- instytucji politycznych, gospodarczych i grup nacisku;
- tzw. efektów ubocznych rozwoju gospodarczego.

W literaturze wymienia się i charakteryzuje dziewięć poziomów globalizacji, które z kolei dzieli się na wymiary oficjalne i nieoficjalne (tab. 1.3).

Tabela 1.3. Poziomy (wymiary) globalizacji

Kategoria	Istota – główne elementy
Wymiar oficjalny	
1. Globalizacja finansów i własności kapitału	Deregulacja rynków finansowych, międzynarodowa mobilność kapitału, wzrost liczby fuzji i przejęć międzynarodowych
2. Globalizacja rynków i strategii	Integracja działalności gospodarczej na skalę światową, ustanowienie zintegrowanych działań poza granicami kraju, globalne poszukiwanie komponentów, alianse strategiczne
3. Globalizacja technologii i powiązanych z nią badań i wiedzy	Rozwój technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, szybki transfer informacji i technologii w wielu krajach, sieci globalne w ramach tego samego przedsiębiorstwa i między różnymi firmami, globalizacja jako proces uniwersalizacji
4. Globalizacja stylów życia i modeli konsumpcji, globalizacja kultury	Transfer dominujących stylów życia, duża rola mediów, transformacja kultury w „kulturowe pożywienie” i „produkty kultury”, uniwersalizacja wzorców kulturowych
5. Globalizacja rządzenia i regulacji prawnych	Zmniejszona rola rządów narodowych i parlamentów, próby stworzenia nowej generacji przepisów i instytucji globalnych rządów
6. Globalizacja jako polityczne ujednoczenie świata	Prowadzone przez państwa analizy integracji społeczeństw świata w globalny polityczny i ekonomiczny system, któremu będzie przewodzić wiodąca siła

¹⁵ J. Symonides, wyjaśniając pojęcie globalizacji, wskazuje na następujące wymiary: (a) ekonomiczny, obejmujący liberalizację handlu i finansów, prowadzący do globalnego rynku; (b) informatyczno-komunikacyjny, dotyczący rozwoju informatyki, środków masowego przekazu i wiedzy; (c) kulturalny, oznaczający zmianę zbiorowych zachowań pod wpływem kultury masowej; (d) ideologiczny, w postaci realizacji programu prywatyzacji, deregulacji i desocjalizacji [Symonides, 2009, s. 157–158].

Kategoria	Istota – główne elementy
Wymiar nieoficjalny	
7. Globalizacja postrzegania i ujednolicenia świata	Społeczno-kulturowe procesy koncentrowania się na „jednej Ziemi”, ruchy globalistyczne, obywatele świata
8. Międzynarodowe organizacje pozarządowe, ruchy, sekty	Kryzys tradycyjnych struktur: państwa, narodu, religii; zmienia się kontekst i struktura, w jakich żyje człowiek
9. Globalizacja świata podziemnego	Rozwój przestępczości w skali globalnej, struktury mafijne, handel narkotykami, pranie brudnych pieniędzy, prywatyzacja przemocy, prywatne armie

Źródło: na podstawie prac: Grupa Lizbońska, 1996, s. 49; Moszkowicz (red.), 2005, s. 18; Safin (red.), 2012, s. 236.

Syntetyczną charakterystykę podstawowych poziomów globalizacji można sformułować w sposób przedstawiony poniżej [Penc, 2003, s. 131].

1. **Poziom finansów i własności kapitału**¹⁶. Chodzi tu o deregulację rynków finansowych, międzynarodową mobilność kapitału, proces fuzji i przejęć oraz stworzenie globalnego rynku finansowego i kapitałowego. Skala akwizycji jest tak istotna, że niekiedy pisze się o „megafuzjach” i „megaprzejęciach”. Największe fuzje i przejęcia zachodzą w takich branżach, jak: bankowość i finanse, ubezpieczenia, telekomunikacja, technologia, media i usługi komunalne, energetyka, a więc tych, które znacząco przesadzają o obliczu globalizacji. Aktywność na rynku fuzji i przejęć napędza także przemysł wytwórczy¹⁷.

2. **Poziom rynków**, czyli integracja działalności gospodarczej na skalę światową, globalne poszukiwanie komponentów, zawieranie aliansów strategicznych. Ten wymiar wiąże się z poszerzającą się przestrzenią ekspansji działalności lub przestrzenią „kurczącą się” w ujęciu relatywnym: czasu i kosztów aktywności biznesowej, w której może działać przedsiębiorstwo, oraz zmieniającym się otoczeniem (krajowym, międzynarodowym i globalnym).

3. **Poziom strategii** jako wzorca rozwoju przedsiębiorstwa przez umiędzynarodowienie jego działalności, co wpływa na wybór struktury produktowej (w tym miejsca alokacji poszczególnych jednostek B+R, zakładów produkcyjnych i rozlokowania elementów globalnego łańcucha wartości przedsiębiorstw międzynarodowych) oraz stosowanie określonych instrumentów konkurencyjności w skali międzynarodowej czy globalnej (szerzej zob. rozdz. 3 i 4).

¹⁶ Uważa się, że globalizacja rynków finansowych przyczynia się do poprawy funkcjonowania tych rynków, pozwala na geograficzną dywersyfikację ryzyka i sprzyja wzrostowi gospodarczemu. Z drugiej strony jednak globalizacja postrzegana jest często jako czynnik istotnie zwiększający ryzyko pojawiania się kryzysów finansowych [Oręziak, 2004b, s. 161–162].

¹⁷ Prezentację skali oraz przykłady fuzji i przejęć w różnych branżach można odnaleźć m.in. w następujących opracowaniach: Gaughan, 2007; Cartwright, Schoenberg, 2006; *International Mergers...*, 2009; *Rynek fuzji...*, 2010; *The Allen...*, 2011; *World Investment Report...*, 2015.

4. **Poziom technologii oraz sfery B+R**, w tym rozwoju technologii informatycznych i telekomunikacyjnych oraz sieci globalnych w ramach tej samej firmy i między różnymi firmami. Prowadzi to m.in. do poprawy jakości wyrobów i usług. Produkty są udoskonalane i uzyskują „standard jakości globalnej”. Możliwe jest szybkie porozumiewanie się i przepływ informacji w sposób ciągły i stosunkowo tani między siedzibą firmy a jej filiami, usytuowanymi na całym świecie. Stało się to możliwe dzięki temu, że postęp techniczny doprowadził do obniżenia jednostkowych kosztów przepływu i pozyskiwania informacji.

5. **Poziom stylów życia i modeli konsumpcji oraz zmiany w sferze kultury**. Chodzi o transfer i dyfuzję określonych stylów życia, znaczącą rolę mediów, transformację kultury w „kulturowe pożywienie” i „produkty kulturowe”, a także uniwersalizację wzorców kulturowych. Ujednolicenie gustów i sposobów życia klientów określono jako „kalifornizację potrzeb” [Ohmae, 1989, s. 14; Bauman, 2000]. Dzieje się tak m.in. za pośrednictwem internetu, który szybko transferuje wzorce kulturowe. Homogenizacja kultury jest nieodłącznym elementem procesu globalizacji¹⁸. Globalne zjawiska kulturowe można opisywać przez pryzmat pięciu wzajemnie powiązanych i przenikających się wymiarów: medialnego, technologicznego, finansowego, ideologicznego i etnicznego. Globalizacja kulturowa stanowi upowszechnienie jednego, ściśle określonego wzorca kulturowego, który przynosi zredukowaną wizję człowieka zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i zbiorowym. Człowiek staje się „typowym, globalnym konsumentem” i „typowym pracownikiem” na globalnym rynku, zdominowanym przez działania marketingowe przedsiębiorstw międzynarodowych w mediach i wszechobecną reklamę. Upowszechnia się jeden standard i styl życia. Standardem i oznaką globalizacji kulturowej jest jedna globalna kultura, wyrażająca „zbiorowe zaprogramowanie umysłu” [Hofstede, 1980, s. 21] (szerzej zob. rozdz. 2).

6. **Poziom rządzenia i regulacji prawnych**. Ten aspekt charakteryzuje zmniejszoną rolę rządów narodowych i parlamentów oraz próbę stworzenia nowej generacji przepisów i instytucji „globalnych rządów”. Proces scalania gospodarek wymusza wspólne regulacje prawne, nie tylko w dziedzinie gospodarczej. Ekonomiczna rola państw jest ograniczana. Światowa Organizacja Handlu (WTO) czy Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy prowadzą politykę ekonomiczną na szczeblu międzynarodowym. Wszystko to może lub przyczynia się do pewnego ograniczenia suwerenności państw narodowych. O globalnej gospodarce nie będzie decydował „światowy rząd”, jeśli doszłoby do jego powstania, ale wielkie korporacje [Ciszewski, 2012].

¹⁸ R. Kapuściński twierdzi nawet, że: „pojęcie globalizacji sprowadza się często do walki wielkich, ponadnarodowych korporacji o dostęp do wszystkich rynków zbytu, o prawo do nieskrępowanej swobody przepływu kapitałów i towarów ponad granicami państw i regionów. (...) Pojęcie to zawiera bowiem ważny składnik kulturowy, zawiera propozycję i praktykę traktowania kultury jako obiektu rynkowego” [Kapuściński, 2004]. Środki masowego przekazu ujednolicają treści kulturowe i sposób ich odbioru. Szerzej to zagadnienie będzie omówione w rozdziale 2.

R. Barber twierdzi, że „globalny system rządów jest czymś znacznie więcej niż utopijnym marzeniem; jest koniecznością »współpodległości«, dla której nie ma żadnego sensownego rozwiązania alternatywnego. Aby ona jednak zaistniała, najpierw powstać musi »globalne państwo obywatelskie i globalni obywatele«” [Barber, 2013]. Warto wspomnieć o *Global Governance* – pojęciu, które nie oznacza światowego rządu, ale „dotyczy zmniejszającej się roli państw i zwiększającego się zaangażowania podmiotów pozapaństwowych w procesy ustanawiania norm i zasad oraz w kontrolę ich stosowania”, zwłaszcza globalnych korporacji [Piotrowski, 2012, s. 139–151];

7. **Poziom postrzegania i świadomości.** Są to społeczno-kulturowe procesy koncentrowania się na „jednej Ziemi”, ruch globalistyczny. Globaliści uznają tolerancję jako gwaranta pokojowego współistnienia, a wolny handel traktują jako jedno z podstawowych praw człowieka.

8. **Poziom międzynarodowych organizacji pozarządowych, ruchów społecznych i sekt religijnych.** Wiąże się to z kryzysem tradycyjnych struktur: państwa, narodu, religii. Zmienia się kontekst i struktury, w jakich żyje człowiek. Niezadowolenie i rozczarowanie sytuacją światową powoduje, że powstaje coraz więcej instytucji pozarządowych, antyglobalizacyjnych. Ludzie zdają sobie sprawę, że sami też mogą uczestniczyć w życiu publicznym, w pewnym stopniu mogą je kontrolować oraz ulepszać. Tworzą się różne grupy (organizacje), które starają się przeciwdziałać procesom globalizacji. Ich przykładami są:

- światowy ruch ekologiczny, w tym np. Greenpeace działający na rzecz ochrony środowiska naturalnego w skali globalnej; wspiera on ochronę lasów, oceanów i mórz, ochronę środowiska przed degradacją, zajmuje się kwestiami związanymi z globalnym ociepleniem i zmianami klimatycznymi, energią oraz organizmami modyfikowanymi genetycznie; aby zapewnić sobie niezależność, organizacja ta nie przyjmuje pieniędzy od korporacji, rządów ani partii politycznych; jej mottem jest przestroga: „Kiedy wycięte zostanie ostatnie drzewo, ostatnia rzeka zostanie zatruta i zginie ostatnia ryba, wówczas odkryjemy, że nie można jeść pieniędzy” [zob.: <http://www.greenpeace.org/poland>];
- antyglobaliści¹⁹ – przeciwnicy globalizacji, którym nie podoba się, że świat staje się „globalną wioską”, udowadniają, że procesy globalizacyjne służą jedynie najbogatszym²⁰;
- obrońcy praw człowieka, w tym jedna z bardziej znanych organizacji – Amnesty International (AI), która opowiada się za uwolnieniem więźniów przetrzymywanych za przekonania polityczne, odmienną rasę czy też wyznawaną religię, kieruje apele do władz, żąda uczciwych procesów,

¹⁹ Ciekawe analizy krytyków globalizacji i opinie antyglobalistów zawarte są w pracach: Elliot, Kar, Richardson, 2002; Flejterski, Wahl, 2003; Klein, 2004.

²⁰ Jeden z przywódców antyglobalistów, L. Wallach, uważa, że w dowolnym miejscu na świecie jest w stanie zgromadzić kilka milionów protestujących ludzi. Jeden z największych protestów odbył się podczas obrad WTO w Seattle w 1999 r., które zostały przerwane przez manifestację pięćdziesięciu tysięcy przeciwników.

zniesienia kary śmierci i położenia kresu niewyjaśnionym zaginięciom, a także pomaga rodzinom ofiar i wspiera programy edukacyjne o prawach człowieka;

- Międzynarodowe Stowarzyszenie Studentów AIESEC, które wspiera współpracę międzynarodową oraz porozumienia kulturowe.

9. **Poziom świata przestępczości**, mafii, handlu narkotykami, „prania brudnych pieniędzy”, prywatyzacji przemocy i tworzenia prywatnych armii. Zorganizowana przestępczość gospodarcza stanowi jeden z poważniejszych problemów globalizacji. Roczna wartość obrotu w handlu narkotykami to setki milionów, a nawet miliardy dolarów. Narkotykowy biznes rozwija się także za pośrednictwem internetu. Dochody z handlu narkotykami zasilają głównie konta mafii²¹. Organizacje przestępcze zajmują się na skalę globalną nie tylko handlem bronią czy przemysłem toksycznych odpadów, lecz także inwestują w nieruchomości, restauracje oraz hotele, a także zakupują akcje różnych firm.

1.4. Czynniki wpływające na procesy globalizacji

Pogłębiającemu się procesowi globalizacji gospodarki światowej sprzyja wiele czynników, o różnym pochodzeniu, charakterze, sile i zakresie oddziaływania oraz różnym stopniu wzajemnej współzależności²². Do podstawowych uwarunkowań i sił zalicza się [Kotler, Jatusripitak, Maesincee, 1999, s. 175]:

- globalną współzależność,
- rozwój bloków i ugrupowań ekonomicznych,
- rozwój i internacjonalizację korporacji wielonarodowych – przedsiębiorstw międzynarodowych,
- konflikty polityczne i szybki postęp technologiczny. Czynniki te zaprezentowano na rysunku 1.1.

Globalizację kreuje i napędza wiele różnorodnych i wzajemnie powiązanych czynników, zjawisk i procesów. Są one klasyfikowane i ujmowane w różny sposób. Powszechnie w literaturze wymienia się podział czynników na: polityczne, technologiczno-kosztowe, socjo-ekonomiczne oraz związane z globalną konkurencją²³ [Rymarczyk, 2004, s. 11] (tab. 1.4).

²¹ R. Saviano, dziennikarz, opisując w swej książce tajemnice kamorry, stwierdził: „Mamy do czynienia z przestępczą potęgą i ta potęga nie zna dziś granic” [Kedaj, 2006, s. 102–104].

²² Panuje dość powszechna opinia, że siłą sprawczą globalizacji są korporacje transnarodowe, wielkie banki międzynarodowe oraz trzy organizacje: Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), Bank Światowy (World Bank) oraz Organizacja Handlu Światowego (WTO) [Rothkopf, 2009].

²³ R. Petrella wymienia trzy grupy czynników prowadzących do globalizacji gospodarki: globalizację finansów i kapitału, globalizację rynków i strategii działania, globalizację technologii [Petrella, 1996, s. 66].